

DN DEBATT: "Fel argument mot EMU". Assar Lindbeck och John Hassler: Calmforsutredningen överdriver betydelsen av chocker i ekonomin

Vi kan förstå Calmforsutredningens tvekan inför en snabb svensk EMU-anslutning. Men deras analys bygger väl mycket på resonemanget att Sverige skulle vara olikt övriga Västeuropa när det gäller chocker i ekonomin. Vi tror inte att det stämmer. Huvudorsaken till de svenska chockerna är vår egen stabiliseringspolitik. Därför är Sverige ur den synpunkten inte sämre rustat än någon annan kandidat. Det skriver Assar Lindbeck och John Hassler, professor respektive forskare i nationalekonomi.

Är det vanligt att den ekonomiska konjunkturen i Sverige är ur fas med konjunkturen i andra potentiella EMU-länder? I debatten om för- och nackdelar med att gå med i EMU spelar den frågan med rätta en central roll. Om det ofta råder lågkonjunktur i Sverige samtidigt som det är högkonjunktur i andra potentiella EMU-länder kommer knappast vårt lands stabiliseringspolitiska intressen att tillgodoses av den framtida europeiska centralbanken. Vi skulle utsättas för penningpolitiska åtstramningar i lägen när motsatt politik egentligen skulle behövas. Motsvarande problem skulle uppstå om Sverige har högkonjunktur medan andra länder har lågkonjunktur.

Calmforskommitténs utförliga diskussion om de ekonomiska kostnaderna av ett svenskt EMU-inträde är till stor del grundad på att konjunkturmönstret i Sverige skiljer sig från vad som gäller för andra länder i Västeuropa. På ekonomjargong skulle konjunkturcyklerna i Sverige vara "asymmetriska" i förhållande till andra potentiella EMU-länder. Därmed skulle de stabiliseringspolitiska kostnaderna av ett medlemskap kunna bli stora för Sverige.

Finns det fog för den bedömningen? Frågan belyses i vårt diagram, som visar konjunkturutvecklingen mellan 1967 och 1995 dels i Sverige, dels i OECD-Europa.

Diagrammet visar att konjunkturen i Sverige vid flera tillfällen har avvikit från Västeuropa som helhet. Men för att dra slutsatser om det lämpliga för Sverige att gå med i EMU måste man veta vad som orsakat denna skillnad. Utan att svara på den frågan är det nämligen omöjligt att bedöma om "den svenska asymmetrin" kan väntas bestå efter en eventuell anslutning till EMU. För att belysa den frågan är det lämpligt att närmare studera de episoder då svensk konjunktur har avvikit från den västeuropeiska.

Den första episoden inträffade under åren 1971-1972 då Sverige, till skillnad från Europa som helhet, upplevde en konjunkturavmattning. Orsaken var en kraftig finanspolitisk åtstramning, som sattes in efter 1969-1970 års högkonjunktur. Detta kallades "de förlorade åren". Nästa episod inträffade strax senare i samband med ökade priser på skogsprodukter och den första oljekrisen.

Sverige bedrev, till skillnad från Västeuropa som helhet, en expansiv ekonomisk politik under åren 1974 och 1975, den så kallade överbryggningspolitiken. Sverige lyckades hålla produktionen uppe till priset av en kraftig inflation av lönekostnaderna och därmed försämrade internationell konkurrenskraft. Det ledde i sin tur till en konjunkturedgång 1976-1978 utan motsvarighet i Västeuropa som helhet.

Efter den andra oljeprischocken följde Sverige med övriga Europa ned i en konjunktursvacka under åren 1981-1983. Men de aggressiva ("offensiva") devalveringarna 1981 och 1982 gjorde att Sverige kom snabbare ut ur svackan än Västeuropa som helhet via en stark exportledd konjunkturuppgång. Som vi vet fick högkonjunkturer under resten av 1980-talet extra skjuts av kreditmarknadens avreglering.

Den uppkomna överhettningen ledde under decenniets senare del till en ny stark lönekostnadsstegring i förhållande till omvärlden. Undervärderingen av kronan avlöstes därmed småningom av en övervärdering, det vill säga Sverige hamnade i en ny kostnadskris. När så den internationella konjunkturer vek ned i början av 1990-talet stod Sverige dåligt rustat. Till skillnad från tidigare kostnadskriser bestämde sig nu regeringen för att försöka försvara kronan, vilket, som alla minns, fordrade en restriktiv penningpolitik med skyhöga realräntor. De politiskt ansvariga försökte inte denna gång nämnvärt mildra effekterna på arbetsmarknaden med ökad offentlig sysselsättning.

I samband med ett antal andra välkända störningar, som i stor utsträckning var rekyler av 1980-talets ekonomiska politik, föll produktion och sysselsättning mera drastiskt än i övriga Västeuropa. Någon ny fart på produktionen blev det som bekant inte förrän kronan tillåts flyta, eller snarare "sjunka", i november 1992. En ny asymmetri i den svenska konjunkturer uppkom därmed under perioden 1992-1995.

Denna schematiska genomgång av avvikelser mellan svenskt och västeuropeiskt konjunkturmönster är naturligtvis mycket ofullständig. Men den duger för att visa ett "den svenska asymmetrin" på ett avgörande sätt skapats av Sveriges egen så kallade stabiliseringspolitik.

För att förklara avvikelser mot omvärlden behöver man inte tillgripa teorier om grundläggande skillnader mellan den ekonomiska strukturen i Sverige och omvärlden. Inte heller behöver man anta att det svenska konjunkturmönstret domineras av stora asymmetriska chocker utanför stabiliseringspolitikens område.

Detta betyder naturligtvis inte att svensk ekonomi helt sluppit specifika störningar utanför stabiliseringspolitikens område. Vi har nämnt två exempel: den internationella prisstegringen för

skogsprodukter 1973-1974 och avregleringen på kreditmarknaden i mitten av 1980-talet. Ett tredje är skattereformen i början av 1990-talet, som bidrog till att höja räntorna efter skatt, vilket ytterligare försvagade konjunkturen. Men dessa händelser förtar inte huvudintrycket att stabiliseringspolitiken är en huvudförklaring till den svenska konjunkturasymmetrin.

Om Sverige skulle ha ingått i en europeisk valutaunion under den studerade perioden skulle möjligheten att via stabiliseringspolitiska åtgärder generera sådana asymmetriska konjunkturfluktuationer ha varit mindre. Det är inte självklart att detta skulle ha varit något negativt. Stabiliseringspolitiken förefaller på det hela taget inte ha lyckats stabilisera konjunkturen utan endast förskjuta den och därigenom skapa ett asymmetriskt förlopp över tiden.

Däremot kan man hävda att kombinationen av ökad offentlig sysselsättning (fram till mitten av 1980-talet) och återkommande devalveringar, sedan vi själva ställt till med kostnadskriser, bidragit till att hålla ner arbetslösheten fram till början av 1990-talet. Detta var naturligtvis av mycket stort värde.

Problemet är att politiken inte var långsiktigt hållbar. Devalveringspolitiken och därmed sammanhängande inflation fick ett allt mindre politiskt stöd. Ett skäl är inflationens allmänna skadeverkning, ett annat att devalveringscyklerna destabiliserade produktion och investeringar. Dessutom är det svårt att tänka sig en evig expansion av den offentliga sysselsättningen. Denna bedömning av den svenska stabiliseringspolitiken gör, så vitt vi förstår, också EMU-kommittén.

Vi menar att EMU-kommitténs förtjänstfulla analys och balanserade resonemang skulle ha vunnit på att se "den svenska asymmetrin" i ett starkare ekonomisk-politiskt, eller om man så vill, ekonomisk-historiskt perspektiv. Utredningen har i stället i stor utsträckning byggt på ett antal rent statistiska studier, inklusive en underlagsrapport av en av författarna till denna artikel (Hassler). Dessa rapporter har, liksom vårt diagram, visat att den svenska konjunkturen ofta varit ur fas med omvärldens. De statistiska metoder som använts i dessa rapporter har dessutom satt siffror på graden av asymmetri genom att dela upp de makroekonomiska chockerna i en komponent som är gemensam för hela Västeuropa och en som är specifik för Sverige.

Däremot ger dessa studier inte besked om varifrån dessa asymmetriska chocker har kommit. Men dessa orsakssammanhang är viktiga för att vi skall kunna dra slutsatser om huruvida den iakttagna asymmetrin kan väntas bestå också efter en eventuell svensk anslutning till EMU.

De använda statistiska metoderna tenderar också i många fall att fokusera på kvartalsvis fluktuationer som är så kortsiktiga att de har mycket liten relevans i ett stabiliseringspolitiskt perspektiv. Det är inte kvartalsvis utan konjunkturmässiga asymmetrier som är av intresse ur

stabiliseringspolitisk synpunkt.

EMU-kommitténs analys om nackdelarna med en svensk EMU-anlutning bygger i avgörande grad på den påstådda svenska konjunkturasymmetrin, även om man givetvis är medveten om att konjunkturmönstret i Sverige också kan ha påverkats av den ekonomiska politiken. När kommittén i det avslutande kapitlet gör sin slutliga rekommendation att vänta med EMU-anlutningen används dock huvudsakligen en annan argumentation. Nu betonas att en självständig penningpolitik ger möjlighet till devalveringar i samband med extrema negativa chocker utanför det normala konjunkturmönstret.

Ett exempel på en sådan chock är bortfallet av exportmarknader för Finland i samband med Sovjets sammanbrott. Ett annat är kanske de stora svängningarna i hushållens finansiella sparkvot i Sverige under perioden 1985-1993, även om dessa svängningar delvis var ett resultat av olika ekonomisk-politiska åtgärder.

En önskan att motverka effekterna av extrema chocker är utan tvivel ett skäl till att ett land kan vilja hålla sig med en egen valuta. Men eftersom sådana chocker per definition är mycket ovanliga går det inte att med statistiska metoder beräkna sannolikheten för att de ska inträffa.

En viktig fråga blir då varför riskerna för, eller nackdelarna med, sådana asymmetriska chocker skulle bli mindre om några år, då utredningen tänker sig att Sverige bör bli medlem i EMU. Utredningens svar tycks vara att sådana chocker blir mindre plågsamma den dag arbetslösheten i Sverige fallit rejält. Men sådana negativa chocker kan bli besvärande också om man startar vid en betydligt lägre arbetslöshetsnivå än dagens. Vi vet ju inte hur stora sådana chocker kan bli i framtiden. Vi vet inte heller hur hög arbetslösheten råkar vara i Sverige om och när en sådan chock inträffar.

EMU-kommittén menar att en självständig penningpolitik är en "försäkring" mot asymmetriska störningar. Mot bakgrund av den penning- och finanspolitik som bedrivits i Sverige under de tre senaste decennierna är kanske en väl så träffande liknelse att de stabiliseringspolitiska instrumenten är en medicin med starka biverkningar, som ofta tagits i överdos - och inte sällan vid fel tidpunkt.

En försäkring är alltid bra att ha men farliga mediciner bör kanske låsas in i medicinskåpet, med begränsad tillgång till nyckeln för läkemedels(miss)brukaren. Valet av metafor beror delvis på hur man ser på det politiska systemets förmåga att hantera stabiliseringspolitiska instrument.

Vi kan förstå kommitténs tvekan inför ett snabbt svenskt inträde i EMU. Men motiveringen bygger kanske väl mycket på analyser av asymmetriska chocker i svensk ekonomi. Det är inte uppenbart att Sverige är sämre rustat än övriga EMU-kandidater ur just den synpunkten.

Det är inte heller självklart att Sverige har sämre förutsättningar än andra länder i Europa att uppnå mer flexibla reallöner och relativlöner, eller större rörlighet för arbetskraften över nationsgränserna, vilket krävs för en väl fungerande valutaunion.

Vad man främst kan hysa tvivel om just i Sveriges fall är kanske förmågan att hålla lönekostnadsutvecklingen inom de ramar som krävs för att upprätthålla internationell konkurrenskraft. Men i huvudsak kan man nog hävda att EMU-projektet är ungefär lika djärvt för (nästan?) alla länder i Västeuropa.

Skribenter:

John Hassler

Assar Lindbeck

DN DEBATT 27/11 1996